

УДК 766.05:7.045:7.048(=512.19)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-2-18>**Анастасія СУПРУН,***orcid.org/0009-0000-2138-2747**студентка VI курсу кафедри графічного дизайну**Київського національного університету технологій та дизайну
(Київ, Україна) forluckunstuding@gmail.com***Лілія ЖУРАВЕЛЬ-ЗМЄЄВА,***orcid.org/0000-0001-5242-3599**доктор філософії,**завідувач кафедри графічного дизайну**Київського національного університету технологій і дизайну
(Київ, Україна) zhuravel.ls@knutd.edu.ua*

ЗАСТОСУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ОРНАМЕНТИКИ У СУЧАСНОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

У статті здійснено аналіз застосування стилістичних особливостей кримськотатарської орнаментики, зокрема фітоморфних мотивів, у сучасному графічному дизайні. Простежено вплив релігійних, історичних та географічних чинників на формування структурних характеристик орнаментального комплексу «орьнек», який уособлює символічну систему кримськотатарської культури. Особливу увагу приділено семантичному навантаженню мотивів, що відображають соціально-гендерні ролі, природне середовище та ритуально-символічні уявлення кримських татар. У роботі підкреслюється, що орнамент «орьнек» не лише виступає естетичним засобом оздоблення предметів побуту та ужиткового мистецтва, а й є носієм культурної пам'яті та маркером етнічної ідентичності. Приділено аналізу взаємодії декоративно-ужиткових форм з культурними практиками, що зумовили появу специфічних композиційних та кольорових рішень, інтегрованих у сучасні дизайнерські стратегії. У роботі здійснено аналіз низки прикладів використання орнаментальних мотивів у брендовій айдентичності державних і культурних інституцій України, зокрема Кримського інституту стратегічних досліджень, Постійного представництва Президента України в АР Крим та комерційних брендів. Показано, що використання етнічних орнаментів у сучасних проєктах сприяє формуванню унікальної візуальної мови, збагачує стилістичний спектр дизайнерських рішень, а також актуалізує проблематику культурної спадщини у цифровому середовищі. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі взаємодії історико-релігійних чинників і художніх традицій у формуванні кримськотатарського декоративного канону та його трансформації у сфері графічного дизайну. Практичне значення отриманих результатів вбачається у можливості використання виявлених стилістичних особливостей для розробки сучасних айдентик, що поєднують етнічну автентичність із глобальними дизайнерськими тенденціями. Таким чином, застосування мотиву «орьнек» у візуальній комунікації не лише забезпечує художню виразність, а й стає дієвим інструментом збереження й популяризації кримськотатарської культурної спадщини в сучасному українському і світовому контексті.

Ключові слова: фітоморфність, орнаментика, «орьнек», графічний дизайн, кримськотатарська символіка.

Anastasia SUPRUN,*orcid.org/0009-0000-2138-2747**6th year student of the Department of Graphic Design**Kyiv National University of Technologies and Design**(Kyiv, Ukraine) forluckunstuding@gmail.com***Liliia ZHURAVEL-ZMIEIEVA,***orcid.org/0000-0001-5242-3599**Doctor of Philosophy,**Head of the Department of Graphic Design**Kyiv National University of Technologies and Design**(Kyiv, Ukraine) zhuravel.ls@knutd.edu.ua*

APPLICATION OF STYLISTIC FEATURES OF CRIMEAN TATAR ORNAMENTATION IN CONTEMPORARY GRAPHIC DESIGN

The article presents an analysis of the application of stylistic features of Crimean Tatar ornamentation, in particular phytomorphic motifs, in contemporary graphic design. The influence of religious, historical, and geographical factors on the formation of the structural characteristics of the ornamental complex Ornek, which embodies the symbolic system

of Crimean Tatar culture, is traced. Special attention is devoted to the semantic dimensions of the motifs, which reflect social and gender roles, the natural environment, and the ritual-symbolic worldview of the Crimean Tatars. The study emphasizes that the Ornek ornament functions not only as an aesthetic means of decorating household objects and applied arts but also as a bearer of cultural memory and a marker of ethnic identity. The interaction of decorative-applied forms with cultural practices that conditioned the emergence of specific compositional and coloristic solutions, later integrated into contemporary design strategies, is examined. The article analyzes a number of examples of the use of ornamental motifs in the brand identity of Ukrainian state and cultural institutions, including the Crimean Institute for Strategic Studies, the Mission of the President of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea, as well as in commercial brands. It is demonstrated that the use of ethnic ornaments in modern projects contributes to the formation of a unique visual language, enriches the stylistic spectrum of design solutions, and actualizes the issues of cultural heritage in the digital environment. The scientific novelty of the research lies in the comprehensive analysis of the interaction between historical-religious factors and artistic traditions in shaping the Crimean Tatar decorative canon and its transformation within the sphere of graphic design. The practical significance of the findings is seen in the possibility of applying the identified stylistic features to the development of contemporary brand identities that combine ethnic authenticity with global design trends. Thus, the use of the Ornek motif in visual communication not only ensures artistic expressiveness but also becomes an effective instrument for preserving and promoting Crimean Tatar cultural heritage in both Ukrainian and global contexts.

Key words: *phytomorphism, ornamentation, ornek, graphic design, Crimean Tatar symbolism.*

Постановка проблеми. Кримськотатарська орнаментика є унікальним явищем декоративно-прикладного мистецтва, яке відображає багатство культурної спадщини народу. Створення візуальної айдентики на основі стилізованих орнаментальних фітоморфних мотивів в графічному дизайні є традиційною практикою незалежно від територіального позиціонування, однак для малочисельних народів та етнічних груп самоідентифікація, візуальна заява про своє існування та власну культурну унікальність є важливою віхою для буття, особливо у сучасному світі. Розгляд культурно-історичного контексту у формуванні стилістичних особливостей кримськотатарської орнаментики через комплекс образів, технічних прийомів і композиційних структур дає чітке розуміння сфер застосування графічної манери, а також допомагає даному культурному коду інтегруватися у комунікаційний простір графічного дизайну.

Аналіз досліджень. В основу дослідження лягли публікації Нурії Мунірівни Акчуріної-Муфтієвої, що дали історично-соціальний контекст розгляду теми. Статті «Витоки національних традицій декоративного мистецтва кримських татар (Від найдавніших часів до завоювань Золотої Орди)», «Кримськотатарське мистецтво періоду Золотої Орди», «Священні символи ісламу в мистецтві кримських татар» дають сутнісне розуміння про природу візуальної естетики мистецтва кримських татар та історичний ракурс в якому вона формувалася. Відправною точкою для аналізу сучасного використання кримськотатарської символіки було обрано логотипи Кримський інститут стратегічних досліджень, Постійного представництва Президента України в АР Крим, а також бренду ювелірних прикрас «Courabié».

Мета статті – виявити вплив релігійних, історично-географічних чинників на формування та застосування кримськотатарської орнаментики, зокрема мотиву «орьнек», у сучасних фірмових стилях України. Розглянути стилістичні особливості орнаменту, а також визначити основні шляхи використання у графічному дизайні на базі аналізу існуючих на українському ринку проєктів.

Виклад основного матеріалу. Фітоморфні мотиви в кримськотатарській орнаментіці мають сильну стилізацію, є абстрагованими, під впливом тюркських та ісламських художніх традицій. «Найповніше система символів проявлена в орнаментіці, яка призначена для прикраси різних предметів побуту, текстильних виробів, меблів, книг у вигляді візерунків, основаних на повторі й чергуванні їх складових. Технічні прийоми орнаментациї, кольорова гама, різноманітність візерунків – це концентроване вираження історії народу, його культурно-історичних взаємодій з іншими етносами» – стверджує Н. Акчуріна-Муфтієва у статті «Семіотичний аналіз українського та кримськотатарського декоративного орнаменту: спільне та відмінне» (Акчуріна-Муфтієва, 2014: 111).

Мистецтво є відображенням культурно-цивілізаційних факторів, які виражаються у виборі тематик, матеріалів, композиційних характеристик, графічних особливостей та кінцевого результату. В даному контексті географічні та релігійні аспекти мають ключове значення, оскільки саме вони визначають культурні умови для формування художніх практик, впливають на варіативність образної мови у межах конкретного культурного середовища, а також встановлюють межі дозволених чи заборонених форм вираження.

Історично? на території Кримського півострова панували різні вірування: мусульманство,

язичництво та християнство. Така взаємозамінність, тимчасове співіснування, історичний досвід створили комплекс символів та композиційних прийомів, що проникли, наситилися національним колоритом. У Ісламській візуальній традиції релігійне читання сильно обмежує спектр тематик та образів, що дозволено зображати. Нурія Акчуріна-Муфтієва висловила думку: «В сучасних дискусіях про особливості мусульманського мистецтва вирізняються дві протилежні думки щодо дозволеності зображення людини. Консервативні судження зводяться до існування категоричної заборони, що суперечить усій багатовіковій історії ісламського мистецтва. Інші дослідники вказують на джерела (Коран, священні хадиси), які свідчать, що однозначної заборони на зображення живих істот в ісламі не існує» (Акчуріна-Муфтієва, 2005: 12).

Історична змінність та взаємодія релігій і культур є основою для побудови толерантності та ліберального ставлення. До XIII століття основою взаємодії становили тюркомовні, іраномовні та слов'янські народи які мали власні художньо-етнічні особливості в мистецтві з яскраво вираженою орнаментикою. З VII до III століття н.е. заселяли Крим скіфи, тому стилістика для даного періоду є комплексом язичницьких та античних мотивів із зображенням тварин, грифонів, сфінксів та голів Горгон. З V–VI століття Крим перебуває під впливом Візантії, де активно впроваджувались художні християнські канони, в яких переважають рослинні мотиви. VIII ст. через переселення до Криму великої кількості візантійських ченців, посилюється вплив декоративних принципів східного та малоазійського-сирійського ареалу.

Ісламська культура XIII–XV століття не мала домінуючого характеру і була продовженням традицій попереднього періоду де зустрічається зображення тварин переважно птахів і стилізовані образи людини.

В XIV–XV столітті мистецтво набуває посиленої орнаментальності та носить більш ужитковий характер, розкриваючись у вишивці, ткацтві та будівництві. Зооморфні мотиви, які були поширені в домонгольському історичному періоді, повністю зникають, поступаючись місцем квіткового-рослинному і сельджукському геометричному візерунку. Візуально-образну різноманітність збагачують сюжети італійського, турецького і балканського керамічного імпорту.

Зображення мали чітку класифікацію через це оздоблення, крім естетичної функції, у побуті носить ще інформативний характер, відображаючи естетичні переваги певної касты населення.

Об'єкти декоративного мистецтва часто використовувалися в торгівлі між країнами, що відображало для інших країн певні географічні стилістичні особливості конкретно цього регіону.

Окрім соціально-географічних факторів також має значення техніка виконання. Від принципу створення, матеріалу та кінцевої функції роботи складаються певні стилістичні тенденції: спрощення, лінійність, силуетність, а також вибір колірної палітри. Ужиткове мистецтво є основою у кримськотатарській культурі. Оздоблення орнаментальними, ритмічно повторюваними елементами, надання їм символічних сенсів через побудову асоціативних зв'язків, за візуальною і біологічною подобою до живих рослин лежить в основі спрощених декоративних образів. Кримськотатарській орнаментіці притаманно використання рослинних образів справжніх рослин, що зростають у південній частині України та Криму. На стилістику візуального образу безпосередній вплив має техніка виконання. Масштабованість форм, кількість використаних кольорів та оптимальне композиційне розміщення, також певною мірою залежать від матеріалу та підходу до реалізації об'єкта. Так, ритмічне розташування елементів, колірні співвідношення, форма фігури, її площинність та інші характеристики мають безпосередній зв'язок з характером матеріалу, технічним виконанням та подальшим застосуванням виробу.

«Орньек» – це традиційний орнамент декоративно-ужиткового мистецтва кримських татар. Орнамент часто використовується у вишивці, кераміці, килимарстві, розписі на склі. Структура елементу симетрична, лаконічна за формою у яскравих, контрастних кольорах з ритмічно повторюваною сіткою орнаменту.

«Орньек» символічно відображає гендерну та соціальну роль. Основними фітоморфними жіночими образами є квіткові мотиви: «гуль» – троянда та плодів: «бадем» – мигдальний горіх, «нар» – гранат, «юзюм піта» – виноградна лоза, «маєва» – плоди різноманітної форми. Від репродуктивного віку жінки залежало обрання візуальних елементів, що застосовувались на одязі. До чоловічих мотивів відносяться квіткові образи тюльпана – «ляле» та «ляле гонджеси», а також листя дерев «сельби» – тополя, «емен япраги» – дубовий лист.

Використання рослинних елементів є поширеним явищем у графічному дизайні, як самостійного мотиву і як частини етнічного образу. Національний орнамент у графічному дизайні служить візуальним кодом, що відображає традиції, ідентичність та символіку. Його часто використовують

для підкреслення автентичності, збагачення візуальних наративів та створення зв'язку між сучасним дизайном та історичною спадщиною.

В українському дизайні основним методом інтеграції кримськотатарської орнаментики є розробка логотипів, що включають стилізовані етнічні мотиви. До прикладу, логотип Кримського інституту стратегічних досліджень містить в собі декоративний мотив «орьнек». Цей же орнаментальний елемент, як частину фірмового стилю, використовує Постійне представництво Президента України в АРК. Потенційними варіантами використання кримськотатарських рослинних мотивів можуть бути розробки тематичних шрифтів, текстильних принтів, книжкових ілюстрацій та оформлення видань.

В проєктуванні логотипів основними композиційними прийомами є масштабованість елементів, наявність гармонійного співвідношення шрифтової та графічної частини, адаптивність композиції для відтворення на різноманітних носіях.

У логотипі Кримського інституту стратегічних досліджень мотив «орьнек» розташовується симетрично відносно центрального кола. Композиційна структура симетрична – центроване коло, підкреслене білим простором, що містить абrevіатуру латиницею «CISS». Основними елементами з орнамента «орьнек» є «бадем» – мигдальний горіх, «маєва» – плоди різноманітної форми, а також «козь тікен» – колючка яка за символікою є захистом від зурочення. Загалом, форми передають стабільність та зв'язок з традицією, але динамічні вигини листя і пелюсток викликають відчуття жвавості. Використання вигинів у ритмічному повторенні та у радіальній симетрії створює візуальну м'якість.

Логотип для бренду ювелірних прикрас «Courabié» складається з двох елементів у вертикальній композиції: емблема розташована зверху, проте має менший розмір у співвідношенні з текстовою частиною, під емблемою розташована текстова частина, напис «COURABIÉ» шрифтом антиквою, великим кеглем. Це класичний підхід у формуванні композиції, де емблема є маркером, а слово – носієм імені бренду. В символі за основу взято єдиний елемент «гуль» – троянда. В даній композиції мотив оформлений відкрито-лінійною формою, контуром, який підкреслює м'якість і жіночність. Додатковим елементом є діакритика «É», який додає мовної унікальності та ідентичності.

Адаптація фітоморфних мотивів у сучасному дизайні відбувається через переосмислення, спрощеність чи геометризацию деталей орнаменту. Використання ключових елементів для створення мінімалістичних композицій та кола-

борації з народними майстрами є способами збереження автентичності. Прикладом такого підходу до створення логотипу й фірмового стилю є робота художника Рустема Скібіна для Постійного представництва Президента України в Автономній Республіці Крим. Сайт представництва функціонує, як інструмент урядової комунікації, і як культурно-соціальна платформа. В основі лежить академічно-правова інформація. У дизайні об'єднуються елементи візуальної та культурної спадщини, зокрема ті, що пов'язані з Кримом та Україною. Елемент «орьнек» використовується тут у трьох варіантах: частина логотипа представництва, елемент для розділення інформації на сайті, доповнюючий елемент оформлення, що поєднує орнаменту та фотоматеріали для створення афіш, а також для ілюстрацій сайта. У даному проєкті застосовуються рослинні мотиви тюльпану та троянди, колючка «козь тікен» як знак-оберіг.

Вплив етнічних фітоморфних мотивів на дизайн сприяє збереженню культурної спадщини, популяризації етнічних надбань та адаптації традицій до сучасного контексту без спотворення змісту, створення унікальної візуальної стилістики з доданням глибини і символічності, а також підбурює почуття національної гордості.

Висновки. Фітоморфні мотиви є важливим елементом етнічного мистецтва різних народів та можуть ефективно інтегруватися в сучасний графічний дизайн.

Розвиток кримськотатарської орнаментики, зокрема мотив «орьнек», став результатом релігійної та етнокультурної взаємодії народів на Кримському півострові, що надало орнаменту унікальної символічності та впізнаваності. Орнаментика визначеного регіону тісно пов'язана з природою та кліматом півострову, що відповідно позначається на образності мотивів, де їм надаються певні символічні значення. Загальними стилістичними особливостями орнаментики, що притаманні кримськотатарському мистецтву є ритмічність, простота форм, площинність форм та симетричність.

У сучасному графічному дизайні кримськотатарські орнаменти мають властивість наділяти образи національною ознакою і водночас гармонійно інтегруватися у стилізовану брендову подачу. Традиційні народні мотиви легко та цікаво адаптуються до тенденцій, що панують у актуальному дизайні й цифровому діджиталізованому світі. Фітоморфні орнаменти стали базою для формування фірмового стилю значимих державних установ, що пов'язані з кримськими татарами, засобами комунікації візуального дизайну популяризують естетику кримськотатарської культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Courabié: веб-сайт. URL: <https://courabie.com> (дата звернення: 28.08.2025).
2. Азарцева Л. С. Семіотичний аналіз українського та кримськотатарського декоративного орнаменту: спільне та відмінне *Культура України*. 2014. Вип. 46. С. 98–111.
3. Акчуріна-Муфтієва Н. М. Антропоморфні та зооморфні мотиви в кримськотатарському декоративному мистецтві. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2010. Вип. 3. С. 91–99.
4. Акчуріна-Муфтієва Н. М. Витоки національних традицій декоративного мистецтва кримських татар (Від найдавніших часів до завоювань Золотої Орди). *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2008. Вип. 1. С. 93–101.
5. Акчуріна-Муфтієва Н. М. Кримськотатарське мистецтво періоду Золотої Орди (XIII – початок XV ст.). *Східний світ*. 2008. Вип. 2. С. 47–53.
6. Акчуріна-Муфтієва Н. М. Священні символи ісламу в мистецтві кримських татар. *Могилянські читання*. 2005. С. 5–12.
7. Бавбекова І. О. Орнаментальні форми кримськотатарського традиційного мистецтва *Народна творчість та етнологія*. 2005. Вип. 1. С. 97–99.
8. Кримський інститут стратегічних досліджень : веб-сайт. URL: <https://ciss.org.ua/ua/home.html> (дата звернення: 19.08.2025).
9. Орьнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього. *Authenticukraine*: веб-сайт. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/ornek---krimskotatarskij-ornament-ta-znanna-pro-nogo> (дата звернення: 19.08.2025).
10. Пасічник Л. В. Кримськотатарське ювелірне мистецтво: традиції та сучасний. *Народознавчі зошити*. 2014. Вип. 5. С. 921–928.
11. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: веб-сайт. URL: <https://ppu.gov.ua> (дата звернення: 19.08.2025).
12. Соболева О. В. Моделі трансляції елементів традиційної культури кримських татар (за результатами експедиційних досліджень). *Наш Крим*.
13. Що таке Орьнек? *Ornek-crimea*: веб-сайт. URL: <https://www.ornek-crimea.com/about-ornek-uk> (дата звернення: 19.08.2025).

REFERENCES

1. Akchurina-Muftiyeva, N. M. (2005). Sviashchenni symvoly islamu v mystetstvi krymskykh tatar [Sacred symbols of Islam in the art of the Crimean Tatars.] *Mohylianski chytannia*, 5–12. [in Ukrainian].
2. Akchurina-Muftiyeva, N. M. (2008). Krymskotatarske mystetstvo periodu Zolotoi Ordy (XIII – pochatok XV st.) [Crimean Tatar art of the Golden Horde period (13th – early 15th centuries)]. *Skhidnyi svit*, 2, 47–53. [in Ukrainian].
3. Akchurina-Muftiyeva, N. M. (2008). Vytoky natsionalnykh tradytsii dekoratyvnoho mystetstva krymskykh tatar [Origins of national traditions of Crimean Tatar decorative art (From ancient times to the conquests of the Golden Horde)]. *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky*, 1, 93–101. [in Ukrainian].
4. Akchurina-Muftiyeva, N. M. (2010). Antropomorfni ta zoomorfni motyvy v krymskotatarskomu dekoratyvnomu mystetstvi [Anthropomorphic and zoomorphic motifs in Crimean Tatar decorative art.] *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauk*, 3, 91–99. [in Ukrainian].
5. Authentic Ukraine. (2025, August 19). Ornek – Crimean Tatar ornament and knowledge about it. *Authenticukraine.com.ua*. <https://authenticukraine.com.ua/blog/ornek---krimskotatarskij-ornament-ta-znanna-pro-nogo>
6. Azartseva, L. S. (2014). Semiotychnyi analiz ukrainskoho ta krymskotatarskoho dekoratyvnoho ornamentu: spilne ta vidminne [Semiotic analysis of Ukrainian and Crimean Tatar decorative ornament: Common and distinctive features.] *Kultura Ukrainy*, 46, 98–111. [in Ukrainian].
7. Bavybekova, I. O. (2005). Ornamentalni formy krymskotatarskoho tradytsiinoho mystetstva [Ornamental forms of Crimean Tatar traditional art.] *Narodna tvorchist ta etnolohiia*, 1, 97–99. [in Ukrainian].
8. Courabié. (2025, August 28). *Courabie.com*. <https://courabie.com>
9. Crimean Institute for Strategic Studies. (2025, August 19). *Ciss.org.ua*. <https://ciss.org.ua/ua/home.html>
10. Mission of the President of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea. (2025, August 19). *Ppu.gov.ua*. <https://ppu.gov.ua>
11. Ornek-Crimea. (2025, August 19). What is Ornek? *Ornek-crimea.com*. <https://www.ornek-crimea.com/about-ornek-uk>
12. Pasichnyk, L. V. (2014). Krymskotatarske yuvelirne mystetstvo: tradytsii ta suchasnyi [Crimean Tatar jewelry art: Traditions and contemporary state.] *Narodoznavchi zoshyty*, 5, 921–928. [in Ukrainian].
13. Sobolieva, O. V. (2015). Modeli translyatsii elementiv tradytsiinoi kultury krymskykh tatar (za rezultatamy ekspedytsiinykh doslidzhen) [Models of transmitting elements of traditional Crimean Tatar culture (Based on expeditionary research)] *Nash Krim*, 1, 236–245. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025

Дата публікації: 23.10.2025